

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ПРОЦЕСІВ M&A В МІЖНАРОДНІЙ БАНКІВСЬКІЙ СПРАВІ

Анотація. В статті досліджуються інтеграційні процеси в міжнародній банківській справі, особливості сучасних процесів злиття та поглинання на світових фінансових ринках та в банківському секторі зокрема.

Ключові слова: банківська справа, злиття та поглинання, M&A транснаціональні банки, фінансова криза.

Актуальність теми дослідження. Міжнародні фінансові відносини є невід'ємною складовою міжнародних економічних відносин. Тому цілком закономірно виникнення світової фінансової системи, що поєднує національні фінансові системи, і як наслідок, міжнародної банківської системи. Банківські системи різних держав не функціонують в ізоляції один від одного, вони перебувають у постійній взаємозалежності, взаємовпливі, взаємодії. Глобалізаційні процеси у світовій економіці та міжнародних економічних відносинах приводять до появи «іноземного» елемента в національних банківських системах у формі проникнення іноземного капіталу в банківський сектор економіки тієї чи іншої держави. Як наслідок, розвивається міжнародне та регіональне співробітництво щодо формулювання загальних стандартів банківського регулювання, формується транскордонний ринок банківських послуг, котрі, у свою чергу, впливають на динамічний розвиток банківської справи. Все вищезгадане закономірно призводить до виникнення специфічної системи, а також визначає особливості розвитку міжнародної банківської справи.

Аналіз останніх наукових досліджень. Теоретичні засади та практичні напрацювання щодо виявлення основних тенденцій в міжнародній банківській справі та здійснення угод злиття і поглинання в банківській системі, досліджуються як у світовій, так і у вітчизняній науковій літературі. Окремі аспекти зазначеної проблеми представлені в роботах багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців вчених, серед яких: Г. Гегенхаймер [32], Ф. Мішкін, О. Будицький, А. Дамодоран, Т. Коллер, Т. Коупленд, П. Роуз, В. Рутгайзер, М. Федотова, М. К. Тюркес, Г.М. Азаренкова, Є.В. Рибін, І. В. Сало, О.М. Костюк, С. І. Ткаченко, І.О. Софіщенко. О.О. Качан [1], А.М. Мороз [3], В.С. Стельмах [18], А.О. Єпіфанов [18, 31], А.Г. Завгородній [28],

Мета даної статті полягає у вивченні особливостей, місця та сучасних тенденцій в інтеграційних процесах в світовому банківському секторі.

Виклад основного матеріалу. Сучасна система міжнародного банківського бізнесу суттєво відрізняється від попередніх систем та характеризується специфічними особливостями. Розглядаючи ці особливості потрібно проаналізувати роль міжнародної банківської справи як особливого інституту глобалізуючої економіки та сучасний стан здійснення угод злиття і поглинання в банківській системі, а також виділити основних лідерів та аутсайдерів в банківському секторі.

Отже міжнародна банківська справа - система підходів та методів до організації й управління банківськими операціями, що здійснюються у міжнародному економічному та правовому середовищі. Це своєрідне управління міжнародними банківськими операціями. Суб'єктами якої являються банки, котрі здійснюють міжнародні операції.

Основними сучасними характеристиками міжнародної банківської справи є:

- основні суб'єкти банківської справи - транснаціональні банки;
- реорганізація банківської мережі ТНБ, скорочення філій та відділень;
- зростання балансової вартості банків, збільшення розміру банку;
- збільшення присутності іноземних банків в національних банківських системах країн;
- банківський бізнес стає менш регульованим;
- важливим процесом, який відбувається сьогодні у банківському секторі світової фінансової системи, є злиття банків;
- приведення банківського законодавства, системи банківського регулювання та нагляду у відповідність до міжнародних стандартів.

Негативний вплив світової фінансової кризи на банківську систему ряду країн, неспроможність банків ефективно здійснювати господарську діяльність в умовах нестабільності визвало нову хвилю злиттів та поглинань в банківській сфері [2].

Основна мета об'єднання банків це поліпшення їх фінансового стану, підвищення рівня капіталізації, а також збільшення частки установ в сегментах конкретних фінансових послуг. У результаті злиття двох і більше самостійних установ, їх права та обов'язки щодо матеріальної та нематеріальної власності переходять на основі правонаступництва до нової юридичної особи.

Втім, останнім часом активізація процесів злиття і поглинання в банківській сфері більше обумовлена необхідністю, оскільки для деяких гравців ринку об'єднання стає майже єдиною умовою "виживання". У цьому випадку, на передній план виходять цілі і завдання, спрямовані на порятунок банку від банкрутства і ліквідації, зниження рівня ризиків і відновлення ефективного функціонування банківських послуг.

До числа мотивів злиттів і поглинань відносять також прагнення підвищити якість і ефективність управління. Як правило, поглинаються менш ефективні й гірше керовані банки і компанії.

У 2007–2008 рр. лідером за обсягами злиття та поглинання М&А у банківському секторі була Європа. Обсяг М&А 2007 р. у фінансовому секторі становив 980 млрд. євро, у Сполучених Штатах спостерігається уповільнення, і 2007 р. обсяг М&А становив 720 млрд дол. Світовими лідерами злиттів і поглинань, за даними агентства Dealogic, є Goldman Sachs (у 2007 р. Отримав 1,2 млрд дол.), Morgan Stanley (1,02 млрд дол.), UBS (864 млн дол.). Приклад злиття та поглинань є продаж голландського банку ABN Armo британському банку Barclays за 97 млрд дол.; продаж італійського банку Capitalia італійській UniCredit Group за 29,5 млрд дол.; продаж японської брокерської компанії Nikko Cordial американському Citibank за 7,7 млрд дол.; продаж американської фінансової компанії AG Edwards американському банку Wachovia Corp за 7 млрд дол. [9].

Банківська криза не принесла прибутку інвестиційним банкам, вони стали заробляти на 25-30% менше в сегменті М & А. Що являється однією з причин зниження обсягів угод.

2008 рік характеризується уповільненням темпів М&А як у Європейському Союзі (870 млрд євро), так й у США (600 млрд дол.). Найбільшою угодою М&А в 2008 р. була купівля Merrill Lynch банком Bank of America за 48.766,20 млн. дол. США.

2008 рік був «нульовим» за продуктивністю для ринку злиттів і поглинань у фінансовому секторі, при цьому активність угод злиття та поглинання скоротилася по всій Європі. Більше 50% (тобто 12 з 20) найбільших угод у Європі склали угоди за участю держави. Намітилася чітка тенденція націоналізації фінансових інститутів або придбання державою стратегічної частки у фінансових компаніях Європи. Активність на ринку злиттів і поглинань в 2008 році змістилася у бік банківського сектору, де загальна вартість угод зросла до 152 млрд євро. На угоди за участю держави довелося

104 млрд євро від цієї суми. Участь держави є істотним чинником, який дозволяє банківському сектору втримувати лідируючі позиції за вартістю угод.

Фінансово-економічна криза 2008 р. привела до скорочення угод злиття і поглинання банків за участю приватних компаній і росту угод за участю держави на світовому ринку в 2009 - 2010 рр. Багатьом підприємствам угоди проводити було не вигідно - їм не вистачало власних коштів, а кредити враз різко подорожчали [4].

За даними аналітичної компанії Dealogic, угоди M&A за участю державного капіталу в 2009 році становили 15% від загальної ємності світового ринку, або \$354 млрд - рекордний показник за всю історію. Значна частина великих угод зі злиттів і поглинань була пов'язана зі спробами урядів розвинених країн пом'якшити наслідки важкої фінансової ситуації. Державну підтримку в першу чергу було спрямовано на банківський сектор. Найбільша угода такого роду відбулася у Великій Британії, де держава довела частку володіння Royal Bank of Scotland до 84,9%, вклавши \$41,8 млрд. Серед великих транзакцій в інших галузях називають участь уряду США в порятунку General Motors і страхової компанії AIG.

Світовий обсяг угод M & A у 2010 зріс на 20 відсотків у порівнянні з попереднім роком і склав 2,25 трильйона доларів США. Найбільше угод відбулося в енергетичному секторі. Очікується, що і в наступному році обсяг злиттів буде рости. Підйом на ринку буде викликаний низькою вартістю запозичень, великими запасами готівки, а також позитивною реакцією ринків на багато злиття в 2010 році [10].

У США та ЄС у результаті серії кризових M & A у банківському сегменті було утворено кілька гігантів, у тому числі і за участю держави, які тепер будуть все активніше брати участь у розвитку фінансового сектору, мимоволі ставати стратегічними інвесторами.

Основні принципи оцінки інвестиційної привабливості банку кардинально не змінилися. Однак більш пильну увагу в даний час приділяється якості активів банку, рівню ліквідності, диверсифікації та стабільності ресурсної бази, а також наявності кредитного рейтингу і рейтингової історії.

Незважаючи на економічний спад, угоди зі злиття і поглинань (M & A) залишаються потужним інструментом розвитку банківського бізнесу та зміни його структури. Умови, що склалися після кризи, змушують банки укрупнювати капітал заради більш ефективного його використання та подальшого розвитку.

Коли ми говоримо про глобальну фінансову кризу, ми, звичайно ж, маємо на увазі США і Європу. Адже саме ці регіони більше всього постраждали від знецінених іпотечних кредитів в американському фінансовому секторі. Європа, яка залежить від Штатів, також постраждала: навіть найбільші економіки континенту сповільнюються.

Ця тенденція помітна в різних дослідженнях показників фінансової діяльності країн. Так в 2008 році чітко просліджується тенденція падіння західних фінансових інституцій. Прибутки американських банків знизились майже в половину. Також зменшилась кількість американських банків з 185 у 2007 році до 169 у 2008. Європейські банки також втрачають силу, хоча не так швидко. У 2008 році їх прибутковість становила 41%, хоча це багато в чому завдяки падінню американських банків [7, 12].

Таким чином, 2007-й рік поклав кінець світового банківського благополуччя і дав початок довгого і неясного для банків періоду.

Рейтинг виявив наступні тенденції, які характерні для світового банківського сектора (табл. 1). Перша тенденція - більше за всіх постраждали банки, які зробили ставку на вкладення у фондові ринки, які просіли по всьому світу. Найменше постраждали ті банківські організації, які у своїй діяльності робили акцент на кредитування. Другий тренд - те, що в топ-1000 найбільш стійких банків світу

потрапило багато держбанків, які були рекапіталізовані за рахунок державних коштів. В результаті рекапіталізації капітал першого порядку в світовій банківській системі в 2008 році збільшився на 9,7% - до \$ 427 млрд. Найстійкішими банками світу 2008 року визнані американський банк Bank of America і Citigroup.

Таблиця 1

Топ -10 найбільших банків світу в 2008 р.

	Назва банку	Країна	Активи, \$ млрд	Рейтинг стабільності (Standard & Poor's)
1	Royal Bank of Scotland Group	Великобританія	3,807	"AA-"
2	Deutsche Bank	Німеччина	2,974	"AA-"
3	BNP Paribas	Франція	2,494	"AA+"
4	Barclays	Великобританія	2,459	"AA-"
5	HSBC	Великобританія	2,354	"AA"
6	Crédit Agricole	Франція	2,268	"AA-"
7	Citi	США	2,188	"A +"
8	UBS	Швейцарія	2,019	"AA-"
9	Bank of America	США	1,716	"AA-"
10	Société Générale	Франція	1,578	"AA-"

Список найбільших банків за 2008-й рік показує, що економічний спад усе ж вплинув на сукупний прибуток без урахування вирахування податків найбільших банків світу, але не критично. У той час як сукупний дохід виріс приблизно на 20%, прибуток в 2008 році впав на 0.7% до рівня в \$ 780,8 млрд. у порівнянні з \$ 786.3 млрд. у минулому році. Стрімке зростання активів стало причиною ряду змін у списку найбільших банків. Так Royal Bank of Scotland вийшов на перше місце з обсягом сукупних активів в \$ 3807.9 млрд. і неймовірним зростанням у 122.6%, що було забезпечено придбанням ABN AMRO.

В 2008 році американські банки, що ввійшли до рейтингу, зазнали в цілому збитки на \$ 91 млрд, то в 2009 році вони отримали \$ 37,5 млрд прибутку. Британські банки (збитки 2008 року - \$ 51 млрд) заробили трохи менше - \$ 29,5 млрд. Банки з країн ЄС після втрат в \$ 16 млрд в 2008 році – отримали прибуток у \$ 103,8 млрд в 2009 році. В цілому, великі кредитні організації подолали період рецесії, викликаній глобальною фінансово-економічною кризою, хоча американські банки все ще змушені працювати в умовах невизначеної ринкової кон'юнктури, а китайські банки, навпаки, процвітають. Саме американські і китайські банки поділили між собою перші місця рейтингу 10 банків світу з найбільшою ринковою капіталізацією. Нажаль Європейські банки не змогли зберегти свої позиції. Проте вони являються найбільшими банками світу за активами (табл. 2).

Загалом більшість з найбезпечніших банків працюють в розвинених країнах. Незважаючи на активне зростання капіталів багатьох банків, що розвиваються на ринку глобальних гравців, такі як китайські банки, жоден з них не має місце в рейтингу з надійності та за кількістю активів (табл. 2).

Таблиця 2

Топ -10 найбільших банків світу в 2010 р.

	Назва банку	Країна	Активи, \$ млрд	Рейтинг стабільності (Standard & Poor's)
1	BNP	Франція	2,964	AA
2	Royal Bank of Scotland Group	Великобританія	2,747	A
3	HSBC Holdings	Великобританія	2,364	AA-
4	Crédit Agricole	Франція	2,243	AA-
5	Barclays	Великобританія	2,233	AA-
6	Bank of America	США	2,223	A
7	Mitsubishi UFJ Financial Group	Японія	2,196	A+
8	Deutsche Bank	Німеччина	2,162	A+
9	JPMorgan Chase	США	2,032	A+
10	Citigroup	США	1,857	A

Незважаючи на те, що важкі часи позаду і банки повернулися до прибутковості, у деяких з них все ще є значні проблеми (табл. 2). Наприклад у Bank of America, ринкова капіталізація якої склала в 2010 р. 160387.8млн дол. США, все ще є труднощі, відзначають експерти. Згідно з даними німецької преси, покупка інвестиційного банку Merrill Lynch у вересні 2008 р. все ще "обтяжує" баланс кредитної організації.

Найбільший банк у світі знаходиться не в США, де регулятори заборонили кредитним організаціям власні торгові операції. та не у Швейцарії, де вимоги до капіталу посилилися вдвічі. Найбільша кредитна організація знаходиться у Франції - банк BNP Paribas SA. Активи BNP Paribas виросли на 34% за останні три роки і досягли 2,964 млрд. дол. США. Це еквівалентно масштабами Bank of America, найбільшого банку США, і Morgan Stanley разом. На угоди з поглинання BNP Paribas витратив близько 43 млрд доларів з 2000 року, включаючи купівлю бельгійських і люксембурзьких активів Fortis у 2009 році. Франція обрала тактику невтручання, незважаючи на те, що страхи боргової кризи в Європі не минули і як і раніше можуть створювати ризики для фінансової стабільності.

Найбільший банк Європи HSBC з ринковою капіталізацією 122157,0 млн. дол.. США - займає друге місце в рейтингу за ринковою капіталізацією, і третє місце за активами. Завоювання лідируючих позицій британців, можна пояснити їх міцним становищем на азійських ринках, яке дозволило HSBC вийти з кризи в набагато кращому стані, ніж їх конкурентам. За версією аналітиків S&P, кращим банком світу з точки зору вимог до капіталу є британський HSBC.

Тим часом американський банк Citigroup, в минулому "найдорожчий" банк світу, в 2010 році опинився лише на 3 місці за ринковою капіталізацією та на 10 місці за обсягом активів. У 2008 р. справи Citigroup йшли настільки невтішно, що кредитна організація мало не поступилася своїм місцем в 10 найбільших банків світу. Тим часом в 2010 р. уряд США продав частку, що залишилася в капіталі Citigroup і банк повернув собі незалежність.[8, 13]

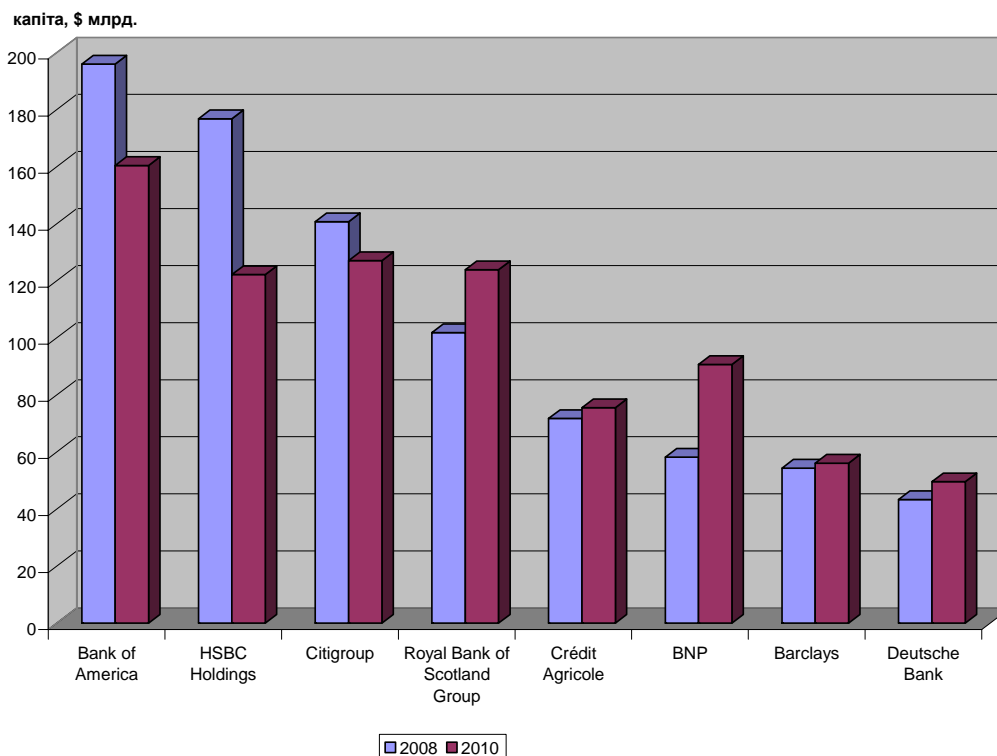


Рис. 1. Динаміка обсягу капіталу топ-10 найбільших банків світу в 2008-2010 роках.

Також існує рейтинг ризикованих компаній та організацій. У число вкрай ненадійних організацій потрапила низка найбільших гравців страхового та банківського ринку. Здатними до створення системних ризиків були визнані банки Goldman Sachs, JPMorgan Chase, Morgan Stanley, Bank of America, Merrill Lynch, Citigroup, UBS, Credit Suisse, HSBC, Barclays, Royal Bank of Scotland, Deutsche Bank, Societe Generale і інші [5].

Усі зазначені в списку організації повинні потрапити під міжнародний нагляд регуляторів та розробити спеціальні плани дій на випадок власного банкрутства. Таким чином, світ чекає ще ряд найбільших фінансових розчарувань.

В кризовий період в складній ситуації на що склалася на фінансових ринках звинувачували, зокрема, банки, проте тут велику роль повинен був відіграти і регулятор – проаналізувати можливі проблеми і вчасно їх "профілакувати".

За словами члена ради Європейського центрального банку - банки Єврозони і світу в цілому повинні продовжити зміцнення капітальної бази, обмежити виплати дивідендів та компенсаційні пакети для своїх працівників, щоб забезпечити стабілізацію і відновлення фінансової системи [3].

Проте не слід забувати що розмір банку не головний індикатор його потенційного ризику під час фінансової кризи, та регулятори повинні бути обережні, впроваджуючи правила, націлені на розмір банку. Отже, основне питання надійності, стабільності банків - це не тільки питання розмірів його власного капіталу та активів, а більшою мірою - проблема якості управління ним.

Аналізуючи події останніх років можна стверджувати, що регулювання (та нагляд) за банками є необхідним для забезпечення рівних конкурентних можливостей та ефективного функціонування банківського сектора, а також реальний вплив регуляторних та наглядових органів може відіграти роль гальма. Занадто централізоване регулювання особливо за сучасних масштабів банківського ринку – це створення громіздкого, складно контрольованого бюрократичного апарату, вплив якого

може сповільнювати інтенсивне та продуктивне зростання в секторі. З іншого боку занадто ліберальний підхід на основі впроваджень кодексів, етики, орієнтовних вимог та інших загальних орієнтирів та сподівання, що спрацюють саморегульовані механізми – суперечить не лише людській природі, а й основам нашого економічного устрою. Тобто існує потреба в розробці нової парадигми банківського регулювання і нагляду.

Висновки:

Дослідження розвитку банківського сектора світової економіки в період 2008-2010 років дає підставу визначити декілька основних тенденцій:

1. Період 2008-2009 років характеризувався значним зниженням процесів злиттів та поглинань приватними компаніями. Зросла кількість угод, що здійснювались за рахунок державних коштів. Починаючи з 2010 року кількість угод M & A поступово зростає, що зумовлене зниженням вартості запозичень та великими запасами готівки.

2. Фінансова криза суттєво вплинула на кількісний склад банківських систем багатьох країн. Нестабільність в банківському секторі зумовили нові процеси злиттів та поглинань. Основною метою об'єднання банків залишається покращення фінансової стану, розширення діяльності в окремих сегментах фінансових послуг та уникнення ризиків, які викликані кризовими явищами в економіці.

3. Основними гравцями в банківському секторі залишаються банки з розвинених країн світу. Помітна тенденція скорочення кількості фінансових інституцій в США та Європі. Європейські банки залишаються більш надійними та мають стійке фінансовим становище. Рейтинг Standard & Poor's показав що майже всі банки США здатні створювати системні ризиків. Основні гравці банківського сектору США починають активно нарощувати обсяги власного прибутку.

3. Аналіз динаміки обсягу капіталу, активів та інвестиційних рейтингів найбільших банків світу в докризовий та після кризовий період дають підстави говорити про наявність декількох особливостей: перша - в вартісному еквіваленті під час кризи більші втрати понесли банки, що надавали перевагу інвестиційній справі; другою особливістю після кризового періоду стало зміна конфігурації групи лідерів світової банківської справи за рахунок банків, які були рекапіталізовані за рахунок державних коштів.

4. Для забезпечення конкурентоспроможності банків та ефективного функціонування банківського сектора потрібно приділяти увагу розмірам власного капіталу, активів банку та робити акцент на якості управління ним. Отже жорсткість регулювання банківської справи, суворий нагляд за банківською діяльністю і надійна капітальна база залишаються пріоритетними напрямками у фінансовому секторі.

Література

1. Ткаленко С. І. Розвиток міжнародного банківського бізнесу в умовах глобалізації: злиття та поглинання [Текст]// С. І. Ткаленко МАГІСТЕРІУМ. Випуск 35. Економічні студії с.44-46

2. Mirela Catalina Turkes, The globalization of the banking and Financial crisis on international level, [Text]// Annals of the University of Petroșani, Economics2010, № 10(1), p. 349-362

3. ЕЦБ: Европейские банки должны укрепить капитальную базу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://banker.ua/bank_news/world/9040/02/23/1180437975/

4. Комментарии: Влияние кризиса на M&A сделки в отечественном банковском секторе [Електронний ресурс]. - Режим доступу: - <http://www.credit-rating.ua/ru/analytics/review/12528/>

5. "Политика и деньги": Рейтинг самых рискованных мировых банков и страховых компаний [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://finzah.com.ua/113/news/1170.html>
6. Украинский банковский портал: Немецкая пресса составила список top-10 банков мира с самой большой рыночной капитализацией [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://banker.ua/bank_news/banks/2011/01/10/1180446153/
7. Global Finance 2008 The World's Safest Banks 2008 [Electronic resource]. - Access mode : http://www.finanzaonline.com/forum/attachments/banking-online-c-c-e-mutui/1336037d1289401161-conto-corrente-3-barclays-e-3-web-barclays-di-barclays-faq-nel-primo-post-world_s-safest-banks-2008.pdf
8. Global Finance 2010 The World's Safest Banks 2010 [Electronic resource]. - Access mode : https://www.rabobankamerica.com/content/documents/worlds_safest_banks.pdf
9. Institute of Mergers, Acquisitions and Alliances: Statistics [Electronic resource]. - Access mode : http://www.imaa-institute.org/statistics-mergers-acquisitions.html#MergersAcquisitions_Worldwide
10. Mergermarket:Remark newsletters [Electronic resource]. - Access mode : <http://www.mergermarket.com/remark/newsletters/>
11. Monthly M&A Insider: A mergermarket report on global M&A activity, DECEMBER 2010 [Electronic resource]. - Access mode : <http://www.dealreporter.com/library.marketview?DocID=133449> с.
12. Top 1000 World Banks 2008 [Electronic resource]. - Access mode : <http://www.efgfp.com/files/TheBanker2008.pdf>
13. Top 1000 World Banks 2010 [Electronic resource]. - Access mode : <http://www.thebanker.com/Banker-Data/Banker-Rankings/Top-1000-World-Banks-2010>

Summary. The paper investigates the integration processes in international banking, the features of modern mergers and acquisitions in global financial markets and the banking sector in particular.

Keywords: banking, mergers and acquisitions, M & A multinational banks, financial crisis.

Стаття надійшла до редакції 27.04.2011